

KECSKEMÉTI GÁBOR

Sötér István és az Irodalomtudományi Intézet

Sötér István (1913–1988) több mint két és fél évtizeden át, 1957 és 1983 között volt az MTA kezdetben Irodalomtörténeti, majd Irodalomtudományi Intézetének igazgatója. Az intézmény vezetőjeként eltöltött éveiről szóló összegzés szükségképpen alig lehet kevesebb annál, mint egyrészt ennek az időszaknak a rendszeres intézménytörténeti monográfiája, másrészt az általa irányított szintetizáló vállalkozásoknak a tudománytörténeti értékelése. Nyilvánvaló, hogy egy rövid tanulmányban lehetetlen kivitelezni ezt a sokrétű és nagyigényű feladatot, ezért a címbe foglalt kereteken belül szabatos önkorlátozással kellett kijelölnöm azt a szűkebb tárgyat, amiről részletesen írok. Időben tehát Sötér első igazgatói évtizedére szűkítettem a tájékozódásomat, a tanulmányban érintett jelenségeket pedig a forrásadottságok határozták meg.

Az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében ma már kitűnően rendezett irattár, az intézeti archívum áll az intézmény és az általa irányított vállalkozások történetében tájékozódni kívánó kutatók rendelkezésére. A gyűjtemény elhivatott kezelője, Simon Zsuzsanna a legfontosabb, az intézmény működését leginkább jellemző és a legérdekesebb dokumentumok köréből egy bő négyszáz lapos válogatást is szerkesztett a közelmúltban.¹ A Sötér igazgatói tevékenységére vonatkozó források közül két nagyobb iratcsoport kézenfekvően kínálkozott a jelen áttekintéshez: az igazgatói levelezés és az intézet vezető testületeinek üléseiről felvett jegyzőkönyvek.² E források természete jelentős hatással van arra, amit és ahogyan tisztázni lehet az intézet és benne Sötér István 1957–1967 közötti működéséről.

A levelezésnek csupán erősen hiányos gyűjteményét őrzi az intézeti archívum. Sötér ugyanis az intézettel párhuzamosan más jelentős intézmények irányítójaként is működött, intézetigazgatói megbízásával egy időben volt az ELTE rektora és tanszékvezetője, a Magyar Pen Club elnöke, akadémiai tisztségeket viselt, nemzetközi tudományos szervezetekben dolgozott. Azoknak az ügyeknek a teljességéről, amelyeket intéznie kellett, csak mindezeknek az intézményeknek az archívumai együttesen tudnának áttekinthető képet adni, nem szólva a különféle magángyűjtemények ma is magántulajdonban álló vagy időközben már közgyűjteménybe került darabjairól. Meglehetősen esetleges és

1 SIMON Zsuzsanna, *A Nagyboldogasszony úttól a Ménesi útig: Történetek és dokumentumok az MTA Irodalomtudományi Intézet évtizedeiből*, Bp., Nap Kiadó, 2011.

2 Az intézeti archívum iratbeosztása egyszerű és könnyen áttekinthető logikát követ, ezért az alábbiakban nem adok egyenként jelzetet az idézett iratokhoz. A dokumentumokra tett minden hivatkozás az *Igazgatói levelezés* és *Az intézet vezető testületeinek jegyzőkönyvei* elnevezésű fondokból származik, amelyek évről-évre beosztásban tartalmazzák az anyagot.

alkalomszerű az, hogy milyen természetű ügyek elintézésére vette igénybe az egyes intézmények apparátusát; a hivatali ügyek tudományos és magántermészetű levelekkel keverednek, az egyes hivatalokéi pedig egymással is. Az intézeti archívum kiugróan magas számú levelet őriz 1963-ból. Nevezetes esztendő ez: Sötér ekkor tölti be 50. évét, megkapja a Munka Érdemrend arany fokozatát és felváltja Ortutay Gyulát az ELTE rektori székében. A gratuláló levelek olyan özöne árasztja el, amelynek alapján remek lehetőségek nyílnak hivatalos és informális kapcsolatrendszerének feltérképezésére. A magyarországi egyetemek és főiskolák obligát és formális gratulációi mellett sokkal érdekesebbek a személyes hangú, baráti köszöntések, amelyek a magyar szellemi élet igen széles körébe való bensőséges beágyazottságra utalnak, beleértve az egyetemi és akadémiai életnek messze nem csak humántudományi szereplőit, hanem a műszaki és természettudományi értelmiséget is, vagy például a korai Kádár-kor jogászai nómenklatúrájának emblematisz tagját.

A levelekhez képest jóval gazdagabb, hiánytalan sorozatban megőrzött dokumentációval rendelkezünk az intézet igazgatótanácsának és osztályvezetői értekezletének üléseiről, beleértve azok előkészítő anyagait és jegyzőkönyveit is. Másfelől azonban még ezzel az igen kiterjedt, ezért a megfelelő belelátás reményét ígérő forrásanyaggal kapcsolatban is erős korlátokat állít elénk a források műfaji természete. Amikor például a hatkötetes akadémiai irodalomtörténeti szintézis, a „*Spenót*” folytatásaként elgondolt, a második világháború utáni magyar irodalomtörténetet tárgyaló kézikönyv – a későbbi „*Sóska*” – koncepcióját vitatták, éles és szenvedélyes vita alakult ki akörül, hogy 1956 korszakhatárt jelentsen-e a narrációban. Az 1967. május 24-én tartott osztályvezetői értekezleten két koncepciót vitattak meg, Diószegi András és Tóth Dezső, illetőleg Béli Miklós és Bodnár György tervezetét.³ Mindkét vázlat egy nagy periódusnak fogta fel a „felszabadulás utáni” magyar irodalom történetét, a koalíciós éveket tárgyaló, 1948-ig tartó „előhanggal”. Az értekezleten viszont Vajda György Mihály az egységesnek felfogott periódus ellen érvelt, kifejtve azt az álláspontot, hogy 1956 „törést jelentett”. Szabolcsi Miklós – ekkor mb. igazgatóhelyettes – kiállt az „egy nagy periódus” koncepciója mellett. A következő felszólaló, Miklós Pál tovább élte a kérdést: szerinte „az 1956-os év az 1949-től máig terjedő fejlődésben olyan határ, amit nehéz megkerülni”. Még a jegyzőkönyv szövege is feltűnő plaszticitással mutatja meg azt a pillanatot, amikor ismét Szabolcsi kér szót, és „rendkívül élesen ellenzi a Miklós Pál által említett 56-os határ megvonását. A szocialista irodalom fejlődésének folyamata előhang után megindul, s bizonyos zökkenők mellett is fejlődik, 1956 után sincs más irodalom, más társadalmi rend, egységes folyamatnak kell feltétlenül tekinteni” – mondja. Tóth Dezső csatlakozik az álláspontjához. A vitának ezen a kielezett pontján szólal meg az igazgató. Hozzászólását a jegyzőkönyv a következőképpen rögzíti: „Sötér István részletesen elemzi az 1956 körüli eseményeket, valamint a szocialista irodalom fejlődésében jelentkező problémákat.” Sajnos a forrásadottságok miatt ezen a ponton megtorpanni kényszerül a kutató: a két jegyzőkönyvi sor alapján aligha rekonstruálható a megfelelő árnyaltsággal Sötér álláspontja, mondanivalója. Az álláspont lényege

3 Vö. SIMON, *i. m.*, 273–275 (az itt idézett iratokon kívül további feljegyzések idézésével).

persze sejthető akár a megjelent kötetek alapján, akár a jegyzőkönyvet záró határozati részből. Sőtér hozzászólását követően ugyanis már csak Tóth Dezső szól technikai kérdésekről, majd Sőtér kimondja az ülés határozatait: „Megtartják a tervezetben szereplő 1949–1965-ös periódust, és az 1945–49 közötti mintegy előkészítő periódusként tárgyalják.” Nyilvánvaló azonban, hogy sokféle olyan érvelést elképzelhetünk, amely e végső döntést előkészítette, és sajnos meg vagyunk fosztva a lehetőségtől, hogy az ügödöntő állásfoglalás argumentációs rendjét tisztázhassuk.

Bár nem egyedi esete ez annak, hogy a rendelkezésre álló intézménytörténeti források műfaji természete csak részlegesen elégítheti ki a kutatás kívánalmait, ennél azonban – tapasztalatom szerint – még gyakoribb az, amikor a forrás ugyan kielégítő terjedelemben és minőségben rögzíti az elhangzottakat, a kifejtett álláspont mégsem markáns, mégsem karakterisztikus, mégsem vehető ki a kellő élességgel, a mögötte álló intenció pedig végképp azonosíthatatlan.

Közismert, hogy 1956. januári felállítását követően az Irodalomtörténeti Intézet kezdetben a Sőtér István elnökölte ún. tudományos tanács, majd Eckhardt Sándor irányítása alatt állott, és Sőtér csak 1957 nyarán kapta meg igazgatói kinevezését. 1957. szeptember 30-án került sor arra az intézeti értekezletre, amelynek célja az volt – mint az ülést elnöklő Klaniczay Tibor fogalmazott –, hogy véglegesen lerakja az intézet munkatervének, programrendszerének elvi és szervezeti alapjait, és ahol az új mandátummal felruházott igazgató megtartotta referátumát, részletesen ismertette az intézet vezetésére vonatkozó terveit és az intézet előtt álló feladatokkal, célkitűzésekkel kapcsolatos stratégiai-koncepcionális elképzeléseit. Sehol egyebütt nem lehet Sőtér az intézetről szóló hitvallásának kifejtettebb megnyilvánulására bukkanni, mint az e referátumban elmondott gondolataiban, amit pedig itt mond, az kevésbé egyéni, kevésbé konkrét és kevésbé árnyalt:

Az Intézet: koncentráció, nagy teljesítményekre képes. Elvégezheti nagy értékeink tudatosítását, nagy szerepe lehet korunk eszmeiségének kialakításában. Ezt az írók, korszakok, áramlatok, stílusok helyes értékelésével érheti el. Az Intézetnek oly alapozás munkálatait kell létrehozni, melyen a jövő marxista-leninista irodalomtudománya felépülhet.

Egy ilyen szólam mögött háromféle intenció is munkálhat: a hangoztatott kitételekkel való meggyőződéses azonosulás fanatizmusa, az akadálytalan érvényesülés vágyának cinizmusa vagy a szolgálni kívánt ügyet álrühában menteni kívánó taktikus színlelés egyaránt lehetséges. A közvetlen célkitűzések megnevezésében mindenesetre józan pragmatizmus figyelhető meg:

Az Intézet célja, rendeltetése a magyar irodalom nagy, történeti-esztétikai szintézisének létrehozása; ezt meg kell hogy előzze az egyetemi nagy, négykötetes tankönyv létrehozása. Az Intézet egész munkáját e két cél elérésére kell irányítani. [...] A szintézis létrehozásához a legfontosabb előmunkálatok a monográfiák, szövegkiadások, kritikai kiadások, bibliográfiák, írói életrajzok, segédkönyvek, a magyar irodalom fejlődése szempontjából fontos irodalmak kézikönyvei.

Az e célok eléréséhez elvégezni szükséges közvetlen feladatokat tizenkét pont köré csoportosítja. A helyzetértelmezésben viszont ismét erős ideologikusság kerül elő. Sőtér már ekkor, első intézetigazgatói megnyilvánulásában egészen hosszú és kalandos narrációvá formálva mondja el az intézet és az intézet körüli erők eszmei-ideológiai küzdelmeinek történetét:

Az Intézet marxista célkitűzéssel indult; a dogmatizmus elleni időszakban, a XX. kongresszus légkörében jutott el a megalakuláshoz. A dogmák elleni fellépés indokolt volt körünkben. Szükségképpen minden új áramlat kezdeti hibákban leledzik; ezekkel [...] kezdett elvileg szembefordulni irodalomtudományunk, de ez a tendencia később a személyi érdekharc posványába kezdett fulladni. Köszönet illeti Eckhardt Sándort s az Intézet vezetőségét, hogy újra megindították a munkát. Megmutatkozott, hogy főleg a fiatalabb munkatársaknak vérükké vált a marxizmus, ragaszkodtak korábbi elveikhez. Az Intézet világnézeti tisztulását a munkákban kívánjuk véghezvinni, s ez magával hozza, hogy az Intézet hatóereje nem fog egyhamar érvényesülni.

Ezt az utolsó, már a jövő időbe tekintő jóslatot egészen meghökkentőnek nevezni sem tartanám túlzásnak: a kutatómunka elmélyült igényessége távol tartja majd az intézetet attól, hogy radikális fordulatokban követelje meg az ideológiai tisztulás érvényesítését – s egyúttal attól is, hogy szélesebb körű szakmai hatást fejthessen ki. Teljes kontrasztban áll ez a defetista gondolat egyébként azzal a mondattal is, amellyel a hozzászólások utáni összegzésben az egész ülést berekesztette Sőtér: „Munkánk elkezdte az Intézet elszigeteltsége is eleve megszűnik: az ország egész irodalomtörténész gárdáját magunk köré csoportosítjuk.”

A későbbi évek dokumentációja nyomán úgy tűnik, hogy nemhogy az egész ország, még az intézet belső szakmai erőkoncentrációjának megteremtése sem volt egyszerű feladat, az erőben ismételten zavar támadt. Az igazgatótanács és az osztályvezetői értekezletek napirendjén számtalan változatban ismétlődnek a személyes és a kollektív munkatervék összehangolásának és a munkateljesítés ellenőrzésének problémái, a teljesítmények mérése, értékelése, visszajelzése, a kiváló és a gyenge produkciók közötti különbségtétel szükségessége. 1960 elején Szauder József készített előterjesztést az intézeti tudományos munka értékelésének elvi és szervezeti problémáiról. Ezt követően rendszeresen megtárgyaltak olyan jelentéseket, amelyek negyedévi bontásban tartalmazták a kiemelkedő és az elégtelen vagy problematikus egyéni mennyiségi teljesítményeket, javaslatokat tettek és elveket dolgoztak ki a munka minőségi értékelésének szempontjaira is. E problémáktól azonban sosem sikerült megszabadulni, az intézet vezetési gondjai mindannyiszor újratermelődtek. Mind az egyéni és a szervezeti problémákat, mind ezek vezetői érzékelését jól jelzi Szabolcsi Miklósnak az igazgatótanács 1967. november 22-i ülésére készült feljegyzése, amely megállapítja, hogy az intézetre háruló feladatok sürgetővé tennék a káderállomány felfrissítését, az intézet vezetése azonban mindhiába követeli az „egyszerűbb és közvetlenebb kádermozgatást, egyetemek és intézetek közötti cserét”. Meg kell állapítani – írja –, hogy a statikus szervezeti keretek között „a mi intézetünk is a megmerevedett, előregedett intézmények

közé tartozik már.” A megmerevedés egyik oka az, hogy „túl sok emberi szempontot vettünk tekintetbe éppen leggyengébb munkaerőinknél”. Egyetlen generális megoldással lehetne mindezt egy csapásra felszámolni: az intézet egészére nézve átszervezést kellene elrendelni, felmondani az intézet minden egyes tagjának, majd hároméves munkaszerződéssel visszavenni azokat, akikre továbbra is igényt tartunk. „Az ilyen megoldás bátor és lendületes lenne – írja Szabolcsi –, azt hiszem azonban, jelenleg még túl merész, s politikai visszhangja miatt is keresztülvihetetlen.” Sajnálkozva ennek a remek megoldásnak a kényszerű mellőzése felett, az ügyvezető igazgató ezután részletes javaslatokat tett az új munkatársak felvételének minőségi garanciáira, és hosszú listát készített a meglévő munkatársak átsorolásáról, áthelyezéséről és felállításáról. A káderpolitikai gyakorlatában jóval kevésbé intranzigens Sötér valószínűleg taktikai okból nevezte „kiváló, átgondolt munká”-nak Szabolcsi tervezetét, amelyet csak a fiatalok bekapcsolását illetően egészített ki azzal, milyen fontos lenne irodalomtörténeti iskola kialakítása az intézetben.

Helyesnek látná, ha Tolnai Gábor, Király István, Pándi Pál és Nagy Péter elvtársakkal tárgyalva, az általuk ajánlott legjobb hallgatókat meghívnák [...] az osztályvitákra [...]; bizonyos feladatokat is lehetne adni ezeknek a hallgatóknak, sőt olyan szakdolgozati témákat, doktori disszertációs témákat adni nekik, melyet intézeti kutató irányításával készítenének. Intézeti alkalmazásra, akár gyakornokként, akár szerződésesként csak azok a fiatalok kerülhetnének, akik már addigi munkájukkal bebizonyították, hogy alkalmasak erre.

Az intézet egészéről viszont a Szabolcsiéval homlokegyenest ellenkező állítást tartott szükségesnek kifejtetni: „Végül leszögezi, a lecserélendőket, valamint akik negatívumot jelentenek, azokat kivéve, az Intézet egésze jó műhelynek tekinthető. [...] jó gárda valóban kialakult az elmúlt évek során, amely nem ment könnyen, sok gondot jelentett.”

Ez az erőkoncentrációja az érdemes munkatársaknak meg az alkalmatlanoknak – továbbá azoknak, „akik negatívumot jelentenek” – kétségkívül kivételesen nagyszabású feladatokat oldott meg az intézet fennállásának első évtizedében. A hatkötetes irodalomtörténeti szintézis⁴ bizonyosan a legfontosabb ezek közül, és nyomban megjelenését követően, 1967-ben – amint láttuk – a később újabb hat kötetre bővült folytatás⁵ tervezése is megkezdődött. Átszervezték az intézet kezelésébe került irodalomtudományi folyóiratokat (az 1953 óta az I. Osztály Irodalomtörténeti Bizottsága nevében Tolnai Gábor által irányított Irodalomtörténeti Közlemények szerkesztésébe például 1958-ban Sötér és Klaniczay is bekapcsolódott, 1959-től pedig egészében Klaniczay vette át; a mai Helikon, az 1955–1957 között Irodalmi Figyelő címmel megjelent lap koncepciójával

4 *A magyar irodalom története*, I–VI, főszerk. SÖTÉR István, Bp., Akadémiai, 1964–1966.

5 *A magyar irodalom története 1945–1975*, Bp., Akadémiai, I, *Irodalmi élet és irodalomkritika*, szerk. BÉLÁDI Miklós, 1981; II, *A költészet*, 1–2, szerk. BÉLÁDI Miklós, 1986; III, *A próza*, 1–2, szerk. BÉLÁDI Miklós, RÓNAY László, 1990; IV, *A határon túli magyar irodalom*, szerk. BÉLÁDI Miklós, 1982.

kapcsolatban már az 1957. szeptemberi értekezleten megütközött Hopp Lajos és Vajda György Mihály véleménye, majd az utóbbi koncepciója mentén jelent meg a folyóirat 1958–1963 között Világirodalmi Figyelő címmel), a régi Kritika (1963–1971) formájában pedig széles horizontú új kulturális lapot alapítottak.⁶ Kritikai kiadásokat indítottak, illetve folytattak (*Petőfi Sándor* V–VII, 1956–1964, Kiss József; *József Attila* III–IV, 1958–1967, Szabolcsi Miklós; *RMKT XVII.* I–, 1959–, Klaniczay Tibor, Stoll Béla, Jenei Ferenc, Tarnóc Márton, Varga Imre, Varjas Béla, Komlovszki Tibor, Jankovics József; *Batsányi János* II–III, 1960–1961, Tarnai Andor; *Mikszáth Kálmán* XVIII–XXI, XXXIV–, 1960, 1965–, Rejtő István; *Vörösmarty Mihály* I–XVIII, 1960–2000, Horváth Károly, Tóth Dezső, Martinkó András; *Mikes Kelemen* I–VI, 1966–1989, Hopp Lajos). Intézeti monográfia- és forráskiadvány-sorozatokot alapítottak. Már 1963-ban megvitatta a tudományos tanács a bibliográfiai kézikönyv koncepcióját, amelynek, mire végül első kötete 1972-ben megjelent,⁷ már a gyűjtőköre is 1970-ig tolódott el. 1967 májusában tárgyalta az osztályvezetői értekezlet Tarnai Andornak *A magyar irodalomtudomány története* című négykötetes kézikönyvre kidolgozott tervezetét. Ugyanez év novemberében a később befejezetlenül maradt sajtótörténeti munkálatok megindításáról döntöttek,⁸ decemberben pedig a „spenót” tervbe vett új kiadásának átdolgozásáról vitatkoztak.

Van valamiféle állandó modalitás, amely Sötér István mindezekhez a technikai vagy tartalmi-stratégiai kérdésekhez való hozzászólásainak állandó jellemzője, legalábbis az intézeti jegyzőkönyvek alapján. Intézetigazgatói megnyilvánulásainak ismétlődő jellegzetessége az *understatementek* retorikája, a kevésbé karakterisztikus, határozottan nem-karizmatikus jelleg, a semlegességre való törekvés, bizonyos fokú szürkeség. Egyetlen olyan esettel találkoztam, amikor az intézetigazgatói hang markánsan szenvedélyessé, szándékoltan karizmatikussá változott. Az 1967. december 22-i, a jelek szerint igen hosszan elhúzódott osztályvezetői értekezleten történt a dolog, ahol Sötér az európai irodalomtörténet megírásában betöltendő vezető szerepet, a Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtudományi Társaság előtt koncepcióalkotásra vállalkozó magyar kezdeményezést proponálta:

Nagyon kéri az Intézet egészét, valamennyi vezetőjét, hogy ezt a munkát mindenki érezze magáénak, mert ha ezt valaki nem olyannak érzi, őt sem fogjuk a magunkénak tartani. Nagyon komoly ügynek, vállalkozásnak tartja, ennek nem teljesítését – nem akar nagy szavakat használni – a zászló elárulásának tekinti, s aki minden energiáját nem adja hozzá a sikeres keresztülvitelhez, az valóban az Intézet legegységesebb érdekeihez, az egész magyar marxista irodalomtudomány ügyéhez válik hűtlenné.

A hosszú monológba szőtt szenvedélyes kitételek az azzal a nemzetközi tudományos szervezettel való kooperációnak az előmozdítására hangoztak el, amelynek Sötér ké-

6 Történetéről: SIMON, *i. m.*, 195–233.

7 STOLL Béla, VARGA Imre, V. KOVÁCS Sándor, *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*, Bp., Akadémiai, 1972 (*A Magyar Irodalomtörténet Bibliográfiája*, 1).

8 Ezek későbbi folyásáról: SIMON, *i. m.*, 235–246.

sőbb, 1970 és 1973 között az elnöki tisztet is betöltötte. Az erőkoncentráció tehát ez esetben nem szorosan az akadémiai intézet ügyében mozdult meg.

Sőtérnek az Irodalomtörténeti Intézet ügyeiben szokásos, jóval nagyobb mérvű visszafogottsága felidézi némiképpen az akadémia másfélszázados fennállására megjelentetett akadémia-történetének egyik arcképét, Eötvös Loránd alakját. Róla, az előző századforduló akadémiai elnökéről írja Sőtér, hogy elnöksége éveiben

[...] az Akadémián megrögződött állapotokat nem tudja, s nem is igen akarja megváltoztatni. Az utókor úgy vélhetné, hogy ilyen nagy tudós működése az egész intézmény megújulásához vezetett. A valóságban ilyesmiről nincsen szó [...]. Eötvös Loránd világosan látta, hogy a fennálló viszonyok közt lényegi reformot nem lehet az Akadémián megvalósítani. Néha úgy érezzük, hogy tudományos és tudományszervező tevékenység érdekében Eötvös Lorándnak alig is lehetett az Akadémiára szüksége, s a természet-tudományok műhelyének láthatólag nem az Akadémiát, hanem a maga alapította (1891) Mathematicai és Physikai Társulatot szánta.⁹

Sőtér utóda volt Eötvös Lorándnak a nevében is órá emlékező egyetem rektori székében, igazgatójaként működött egy akadémiai intézetnek, amelynek székhelye még ma is az Eötvös Loránd által az atyja emlékére alapított Eötvös Collegium épületében van, és úgy tűnik nekem, a habitusukban fennálló közösség miatt volt fontos Sőtér számára, hogy emlékeztessen még valamire, „ami tartósan jelen van Eötvös Loránd tevékenységében, még akkor is, ha szándékosan fegyelmezett és tárgyilagos külső mögé rejtezik. Eötvös Loránd tudósi életpályáján mindvégig jelen van a költő – költőiségen most a tárgy megragadásának képességét, a lényeg felismerését és a célját távolról megsejtő képzelet munkálkodását értjük.”¹⁰ A kiterjedt szépiroi munkásságot is folytató Sőtér, azt hiszem, közeli szellemi rokonát ismerte fel a hátországát jelentős mértékben nem az akadémián belül megépítő, az akadémián mindig megfontolt visszafogottsággal és mérséklettel cselekvő, a bőséges verbalizmustól tartózkodó, fölényes és bölcs Eötvös Loránd akadémiaelnökben,¹¹ akinek személyiségével is, tudományszervezői törekvéseivel is összemérhetőnek tartotta a magáét.

Hogy azután órá is talál-e az, amilyennek rektorelődjét látta, hogy „igazi nagyságát nem az akadémiai reprezentáció jegyzőkönyvei őrzik”,¹² hanem „munkájának legértékesebb és legmaradandóbb részét a legkevésbé feltűnő szintereken, csendesen és szerényen valósítja meg”¹³ – azt nálamnál avatottabbnak kell eldönteniük. Ettől fog majd függni, hogy törekvésként, szándékként vagy vágyként kell-e értékelnünk Sőtér István emlékezetes mondatát: „minél inkább önnön céljait, az önléte meghatározta feladatokat követi a tudomány, annál inkább szolgálja az önkörén kívül fekvő, gyakorlati életet.”¹⁴

9 SÖTÉR István, *A sas és a serleg: Akadémiai arcképek*, Bp., Akadémiai, 1975, 89.

10 Uo., 93.

11 A jelzők és minősítések forrása: uo., 89–94.

12 Uo., 91.

13 Uo., 90–91.

14 Uo., 94.